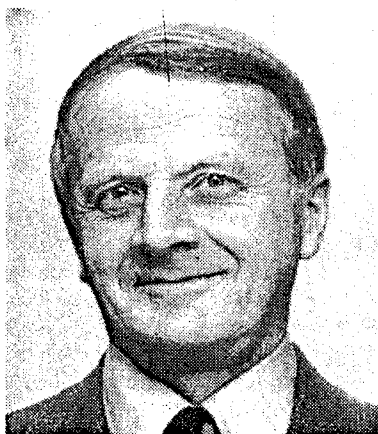

MAJOR HAUGES 1940-FELTTOG

Av oberstløytnant cand. philol. Anton Olstad

Fra før har vi et krigshistorisk verk av stor nasjonal verdi, oberst H. Angells «Syvårskrigen for 17de Mai 1807—1814» med A. Blochs illustrasjoner.

Major Andreas Hauges tobinds verk, «Kampene i Norge i 1940», i tegninger og tekst, er en parallell til oberst Angells bok, båret frem av samme glødende forsvarsinteresse.

De beskrivelser Hauge gir er ikke på samme måte som beretningene om kampene i 1807—1814 beskyttet av tidens avstand, alderens patina og at krigsdeltagerne forlengst hviler i sine graver.

De som var med i 1940 vil studere Hauges tegninger og beskrivelse av kampene med stor

interesse. Her skal sees litt på bind 2.

Aftenposten bragte 2. januar i år en omtale av hvordan Hauge har arbeidet for å gjøre fremstillingen mest mulig dokumentarisk. De som har lært å kjenne Hauges uoppslitelige energi, hans glød og fantasi, hans fremstillingsglede og hans intense forsvarsvilje, vet at bare Hauge kunne ha greid et slikt arbeide.

Han var for ung til å være med i 1940 og har måttet holde seg til andres fremstillinger, særlig da til de bøker Forsvarets krigshistoriske avdeling har latt utarbeide. Grunnlaget for dette arbeidet har vært innkomne rapporter. Men ikke alle skrev rapporter. Ikke alle rapporter er kommet frem. Enkelte har gitt svært livfulle skildringer av begivenheter de var med i.

Det gjelder blant annet en så viktig hendelse som kampen på Midtskogen. Det er gledelig å se at denne kampen, som fikk så avgjørende betydning for Norges skjebne i hele krigstiden, har fått en meget riktigere fremstilling av Hauge, enn den tidligere vanligvis har hatt.

Men fremdeles er enkelte uklare ting fremstilt som klare. Krigsdeltagere som ser hendel-

ser omtalt anderledes enn de husker dem, burde skrive til Forsvarets krigshistoriske avdeling om dette. Jo flere førstehånds (og helst samtidige) kilder historieskriveren har, jo sikrere er han på å velge riktig.

Ifjor rettet et leserbrev i en lokalavis på en misforståelse om tyskernes fremrykningsvei forbi en sprengt bro. Det haster å få oppklart misforståelser om kampene i 1940.

Undertegnede har i den hensikt hatt kontakt med tyske offiserer som var med i Norge i 1940. Tross all mulig velvilje har de vanskeligheter med å gi opplysninger utover hva man allerede vet.

Så mange nøkkelmenn falt i øst. Og de som ennå lever opplevet for meget. Også derfor er det meget fortjenstfullt av Hauge å gjøre dette arbeidet nå. Vil den nye generasjon stille opp noen av hovedmennene i 1940 som sine idealer?

Det er egentlig nok å velge i:

Det er mulig at oberst Erikssen på Oscarsborg fortjener en førsteplass for mot til å ta ansvar. Hvilken skjebne ville ha rammet oss hvis ikke oberst Hans Hiorth på Elverum hadde beordret veien til Elverum sperret ved Midtskogen?

Efterpå er det klart for alle at det var riktig å gripe til våpen. Men egentlig var det slett ikke så klart i 1940.

Tegningene er hovedsaken i Hauges verk. Imponerende er da også den korrekte gjengivelse av detaljer i uniformer, våpen og landskap. Det kan ikke ha vært noen lett oppgave. Antagelig var det en noe større variasjon i utstyr og geværer (ikke bare rifler, men også karabiner, — ikke bare patrontaske, men også patronbelter — om ikke de fleste bar ammunisjonen i lommene), og i uniformer. På enkelte depoter gikk man over til å dele ut bare lue og bukse, eller lue og jakke for at beholdningen skulle rekke til flest mulig.

Noen få heldige fikk også kappe. Men full utrustning med teltduk, spade, kokekar osv. fikk nok de aller færreste. Det er mulig at Hauge har utstyrt noen for mange med hjelm. Den norske hjelmen var nærmest skuddsikker — i motsetning til den tyske — men satt også i motsetning til den tyske dårlig på hodet. Dessuten kunne man med hjelm bli tatt for å være tysker og med de følger det innebar.

Tyskere som bar briller, og det var ikke få, hadde oftest briller med tynn stålinnfatning og stengene festet med plaster foran ørene. Enkelte hadde ståltråd rundt hjelmene til feste av kamuflasje. Under fremrykning bar tyskerne ofte geværet på underarmen, med remmen over skulderen. Som Hauge har tegnet det, bar de gjerne håndgranater i beltet eller i støvelskafte. Hadde de tornister, var det av typen med hårfell på lokket, skijegerne dog ryggsekk.

I en kolonne, infanteristen forflyttet seg på sine føtter den gang, kunne hver enkelt ha meget å bære, som ammunisjonsbokser, deler av tyngre våpen,

og de store stål håndgranatkuffertene, i tillegg til egne våpen og alt han bar på beltet. Hauge har fått med så mange detaljer at man nesten skulle tro at han hadde tellet stiftene i skosålene til falne tyskere.

Hauge har gitt tyskerne en fair behandling. Bak bildet av fallskjermjeger-oberleutnant Herbert Schmidt (s. 115) finner man berettiget faglig beundring for en motstander som med ca. 60 mann sperret Gudbrandsdalen i fem døgn!

Bildet av tre britiske offiserer (side 270) som går alene frem mot de tyske stridsvognene ved Tretten, viser all den galanteri som ledere med kong Georg VI patent som offiserer var forpliktet til.

Kan et slikt bilde gjøre det klart at en offiser egentlig bør være noe mer enn en slags arbeidsformann i demokratiets navn?

Det er klart at Hauge, likeså lite som Bloch i sin tid, har kunnet gjengi situasjonene fotografisk. På side 110 lar han en styrke rykke frem slik den antagelig burde ha gjort det om snedybden hadde tillatt og det hadde vært infanteri. Men den styrken som gikk frem på høyre flanke ved Bjørgeseter for å avskjære tyskerne og lage en matti etter finsk oppskrift, var teknisk bakkepersonell fra en flyplass. De var ledet av en flyløytnant og en kadett. De gikk på ski, i tungt føre. Foruten sine egne våpen bar de en oppdelt Colt-mitraljøs og hadde ammunisjonsbånd over nakken. Mitraljøsene skulle gi ilddekning for angrepet. Det var hverken artilleri- eller bombekasterstøtte å få.

Kan man tegne skuddlarmen som ble kastet tilbake mellom åsene, de tørre rifleskuddene, de lave smellene av tyske håndgranater, den raske tyske maskingeværildn og den noe

tyngre, langsommere norske mitraljøseldn?

Kan man tegne nervepresset? Langt på vei kan Hauge det.

Kaptein, nå pensjonert oberst E. Sethov, ble dekorert for sin ledelse i hovedstillingen ved Bjørgeseter. Major, nå pensjonert oberst, Sverre F. Hermansen var avsnittssjef og seirens organisator. Tyskerne ble stanset ved Bjørgeseter og måtte trekke seg tilbake. 1940-krigen var en improvisasjonens og de tapre menns krig. Uten offiserer av major, oberst Sverre F. Hermansens støpning, med mot og evne til å inspirere andre, kunne man bare ha gitt opp.

I Hauges fremstilling av kampene ved Bjørgeseter savner man tegningen av major Hermansen!

Seiren ved Bjørgeseter har fått sin bauta nær minnestenen over Gregers av Granavolden som med 60 bønder av Hadeland stanset 600 av Karl XII's dragoner.

På side 339 finner vi bildet av en reserveoffiser, skolelærer, kaptein Vangerud. Han kom opp i en av de blodigste kamper i 1940: 13 nordmenn falt i løpet av en time. Det ble senere fortalt at hans soldater et øyeblikk nølte. Kapteinen skal da ha sagt: «Døtør du krupe nær je tør gå! (Dere tør vel krype når jeg tør gå.) De har utvilsomt fulgt lederens eksempel.

I bokens forord heter det at den beskriver «alle trefninger og kamphandlinger». Det er nok for pretensiøst til å være korrekt. Tyskerne skjøt seks sivile i Hunnsdalen. Den forklaring Hauge gir (side 195) er direkte feil. Og noe av grunnen til det er at handelen er trukket ut av sammenhengen.

De tyske avdelinger som fra Valdres og Land ble satt inn for å åpne veien til Gjøvik, hadde hatt det hardt der. De hadde dessuten tap og kamper ved

blandt annet Hasvoldseter, Mustad og Tobro. Kampen ved Tobro var kanskje ikke så spennende. Den er ikke omtalt av Hauge. Her lå det igjen en mitraljøseavdeling under fenrik Groven (Lillehammer) og mitraljøsetroppen av Speidervingen under kommando av en kadett.

Da tyskerne om natten hadde slått seg igjennom ved Mustad rykket de neste formiddag mot Tobrostillingen. To stridsvogner kom fremst. En veibro var blitt sprengt. Etter en stunds kamp trakk stridsvognene seg tilbake. Et Fiesler-Storch observasjonsfly kretset over de norske stillingene. Midt under ildgivningen kom flyveren Thrane løpende i helfigur nedover veien, iført engelsk hjelm, med islender istedenfor jakke, og med geværet i «høy gard» og forsikret i et sterkt obskønt uttrykk at nå skulle han gjøre slutt på tyskerne! Dessverre fikk han ikke oppfylt sitt ønske da. Men innsatsviljen hadde kanskje vært verd en tegning. Oppdraget var å sikre de andre norske avdelingens retrett til Snertingdal. Men da Tobroavdelingene trakk seg ut, kjørte de rett opp i en tysk stilling ved Haug kirke. Sterkt bevoktet ble nordmennene ført ned til hovedveien. Her lå en fallen tysker pent rettet ut på en sneplogkant. Først ble de fangne nordmenn behørig skjelt ut av en høyere tysk offiser som «Gesindel und Banditen», de fortjente å bli skutt alle sammen. Deretter ble de skjelt ut av de dødstrette og sterkt opphissede tyske soldatene som marsjerte forbi. Kolonnen med fanger, etterhvert 78 soldater og et tilsvarende antall sivile, som tyskerne må ha tatt med seg fra gårder og hus underveis, ble stanset i Hunnsdalen.

Samme høyere offiser som er nevnt foran, ba der en tyska-

lende soldat tre frem. Han (kjemingeniør fra Moss?) fikk i oppdrag å oversette: «I dag er en tysk soldat skutt av norske sivile. Ti sivile skal skytes! Tolken føyde til: For fremtiden. Deretter ble det gitt ordre om at «sivile som har vært soldater skal tre frem!»

De scener som utspant seg da gikk opp for de som trådte ut av geleddet at det var de som skulle skytes, skal ikke skildres her.

Innvendinger fra tysk hold om at det bare var seks og ikke ti, som det var varslet, ble fra sjefens side avfeid med: «Es genügt!» Etterpå ble det satt opp en plakat med teksten: «Slik straffer vi norske sivile som skyter på oss uten uniform.»

Hauges fremstilling er ganske misvisende. Det var en ren terrorhandling. Det vil huskes at terror spilte en ubehagelig stor rolle i tyskernes krigføring. En tysk soldat sa senere: «I Polen skjøt vi 50 sivile ved slike anledninger».

Terrorhandlingen hadde også en annen side, kanskje den vik-

tigste: Spenningen, hatet, hevnlysten hos de tyske soldatene måtte ha utløsning. Seks norske sivile var et — etter tysk målestokk — rimelig offer.

Også andre steder skjøt de sivile når de hadde hatt det hardt nok.

Et sted hadde kadetter en maskingeværstilling nær et jernbanestoppested. I banevokterens fravær forgrep de seg på hans sirupsboks. Kaffe og brødsriver med sirup var jo vanlig soldatkost før krigen. Da han kom tilbake etter en inspeksjonstur med dressinen og oppdaget dette, sa han, med bitterhet: «Her våger je livet fleire gonger om dagen, og så driv de kara og et opp siroppen min!»

Kanskje tilsvarende disse ordene følelsene hos mange av dem som etter felttoget i 1940 kom tilbake til det sivile samfunn. Ikke alle verdsatte det soldatene hadde utrettet.

Hauges verk vil være med på å klargjøre at de norske styrker gjorde en hederlig innsats i 1940, for manges vedkommende langt over pliktens bud. ■

Velkommen til fjells!

Velkommen til Highland Hotel, Geilo.

Hotellet er i dag et av Norges nyeste og mest moderne hoteller med 180 senger, store salonger, barer og en flott festsal som vi har fått mye ros for. Internasjonalt orkester spiller til dans hver aften. Innendørs svømmehall, trimrom, minigolf, tennis, båter og hester.

Opplev natur, avkopling, intimt miljø og god servering hos oss.

(Skal De arrangere KONGRESS eller MØTER, be om vår spesialbrosjyre.)

HIGHLAND HOTEL

APENT HELE ÅRET

Henv. telefon Geilo 401-402 eller Deres reisebureau.

Innehavere: Karen og Sverre Værnø.